יואל

עם פירוש רש״י

נוסח המקרא: מקרא על פי המסורה (CC BY-SA), באדיבות ספריא.
פירוש רש״י: Sefaria vocalized edition (Public Domain), באדיבות ספריא.
הקובץ מופץ בחינם ברישיון CC BY-SA: מותר להעתיק ולהפיץ, עם ציון המקור ובאותו רישיון.
geulaquiz.com

פרק א׳

א׳ דְּבַר־יְהוָה֙ אֲשֶׁ֣ר הָיָ֔ה אֶל־יוֹאֵ֖ל בֶּן־פְּתוּאֵֽל׃

אֶל יוֹאֵל בֶּן פְּתוּאֵל. בֶּן שְׁמוּאֵל הַנָּבִיא, שֶׁפְּתָה לָאֵל בִּתְפִלָּתוֹ, יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁנִּבּוּאָה זוֹ נֶאֶמְרָה בְּאוֹתָן שֶׁבַע שָׁנִים שֶׁאָמַר אֱלִישָׁע (מלכים ב ח:א) ״כִּי קָרָא ה׳ לָרָעָב וְגוֹ׳״ וּבִימֵי יְהוֹרָם בֶּן אַחְאָב הָיוּ. וּבַהֲלָכוֹת גְּדוֹלוֹת נִמְצָא יוֹאֵל וְנָחוּם וַחֲבַקּוּק הָיוּ בִּימֵי מְנַשֶּׁה׃

ב׳ שִׁמְעוּ־זֹאת֙ הַזְּקֵנִ֔ים וְהַאֲזִ֖ינוּ כֹּ֣ל יוֹשְׁבֵ֣י הָאָ֑רֶץ הֶֽהָיְתָ֤ה זֹּאת֙ בִּימֵיכֶ֔ם וְאִ֖ם בִּימֵ֥י אֲבֹתֵיכֶֽם׃

הֶֽהָיְתָה זֹּאת. הָאֲמוּרָה לְמַטָּה׃

ג׳ עֲלֵיהֶ֥ן לִבְנֵיכֶ֖ם סַפֵּ֑רוּ וּבְנֵיכֶ֥ם לִבְנֵיהֶ֖ם וּבְנֵיהֶ֥ם לְד֖וֹר אַחֵֽר׃

ד׳ יֶ֣תֶר הַגָּזָ֗ם אָכַ֙ל הָאַרְבֶּ֔ה וְיֶ֥תֶר הָאַרְבֶּ֖ה אָכַ֣ל הַיֶּ֑לֶק וְיֶ֥תֶר הַיֶּ֖לֶק אָכַ֥ל הֶחָסִֽיל׃

יֶתֶר הַגָּזָם וְגוֹ׳. גָּזָם אַרְבֶּה יֶלֶק חָסִיל מִינֵי גוֹבַאי הֵם וְנִתְנַבֵּא עֲלֵיהֶם שֶׁיָּבֹאוּ וּבָאוּ בְּאוֹתָן הַיָּמִים וְכִלּוּ כָּל פְּרִי הָעֵץ וִירַק הַשָּׂדֶה׃

ה׳ הָקִ֣יצוּ שִׁכּוֹרִ֔ים וּבְכ֖וּ וְהֵילִ֑ילוּ כָּל־שֹׁתֵ֣י יַ֔יִן עַל־עָסִ֖יס כִּ֥י נִכְרַ֖ת מִפִּיכֶֽם׃

עָסִיס. יַיִן הַטּוֹב׃

ו׳ כִּי־גוֹי֙ עָלָ֣ה עַל־אַרְצִ֔י עָצ֥וּם וְאֵ֖ין מִסְפָּ֑ר שִׁנָּ֥יו שִׁנֵּ֖י אַרְיֵ֥ה וְמִתַּלְעוֹת֙ לָבִ֔יא לֽוֹ׃

גּוֹי עָלָה עַל אַרְצִי. הַגּוֹבַאי הַזֶּה כִּנָּהוּ כְּצָבָא גּוֹי׃

וּמִתַּלְעוֹת. הֵן הַשִּׁנַּיִם הַפְּגִין שֶׁלּוֹעֵס בָּהֶן׃

ז׳ שָׂ֤ם גַּפְנִי֙ לְשַׁמָּ֔ה וּתְאֵנָתִ֖י לְקֻצָּפָ֑ה חָשֹׂ֤ף חָשְׂפָהּ֙ וְהִשְׁלִ֔יךְ הִלְבִּ֖ינוּ שָׂרִיגֶֽיהָ׃

לְקֻצָּפָה. לְמַפַּח נֶפֶשׁ׃

חָשֹׂף חָשְׂפָהּ וְהִשְׁלִיךְ. קִלּוּף קְלִפּוֹת הָעֵץ וְהִשְׁלִיכוֹ עַד הִלְבִּינוּ זְמוֹרוֹת הַגֶּפֶן׃

ח׳ אֱלִ֣י כִּבְתוּלָ֔ה חֲגֹ֥רַת־שַׂ֖ק עַל־בַּ֣עַל נְעוּרֶֽיהָ׃

אֱלִי. ׳קִינָה׳ מִתַּרְגּוּמִינָן ׳אֵילֶיָא׳׃

ט׳ הָכְרַ֤ת מִנְחָה֙ וָנֶ֔סֶךְ מִבֵּ֖ית יְהוָ֑ה אָבְל֣וּ הַכֹּהֲנִ֔ים מְשָׁרְתֵ֖י יְהוָֽה׃

הָכְרַת. כְּמוֹ ׳נִכְרַת׳, ה״א הַנְּקוּדָה בְּחָטַף קָמַץ עוֹמֶדֶת בִּמְקוֹם נו״ן כְּמוֹ ״וְחַיַּת הַשָּׂדֶה הָשְׁלְמָה לָךְ״ (איוב ה:כג)׃

י׳ שֻׁדַּ֤ד שָׂדֶה֙ אָבְלָ֣ה אֲדָמָ֔ה כִּֽי־שֻׁדַּ֥ד דָּגָ֖ן הוֹבִ֣ישׁ תִּירֹ֑שׁ אָמְלַ֖ל יִצְהָֽר׃

י״א הֹבִ֤ישׁוּ אִכָּרִים֙ הֵילִ֣ילוּ כֹּ֣רְמִ֔ים עַל־חִטָּ֖ה וְעַל־שְׂעֹרָ֑ה כִּי֙ אָבַ֣ד קְצִ֔יר שָׂדֶֽה׃

הוֹבִישׁוּ. הִכְלְמוּ׃

אִכָּרִים. מַנְהִיגֵי הַמַּחֲרֹשָׁה׃

עַל חִטָּה וְעַל שְׂעוֹרָה. מוּסָב עַל אִכָּרִים, וְעַל הַכּוֹרְמִים אָמַר׃

י״ב הַגֶּ֤פֶן הוֹבִישָׁה֙ וְהַתְאֵנָ֣ה אָמְלָ֔לָה רִמּ֥וֹן גַּם־תָּמָ֖ר וְתַפּ֑וּחַ כָּל־עֲצֵ֣י הַשָּׂדֶ֔ה יָבְשׁ֖וּ כִּי־הֹבִ֣ישׁ שָׂשׂ֔וֹן מִן־בְּנֵ֖י אָדָֽם׃ {ס}

הַגֶּפֶן הוֹבִישָׁה וְהַתְאֵנָה אָמְלָלָה. נִכְרְתָה פָּסַק פִּרְיָהּ׃

הוֹבִישׁ. כְּמוֹ ׳יָבֵשׁ׳׃

י״ג חִגְרוּ וְסִפְדוּ הַכֹּהֲנִים הֵילִילוּ מְשָׁרְתֵי מִזְבֵּחַ בֹּאוּ לִינוּ בַשַּׂקִּים מְשָׁרְתַי אֱלֹהָי כִּי נִמְנַע מִבֵּית אֱלֹהֵיכֶם מִנְחָה וָנָסֶךְ׃

י״ד קַדְּשׁוּ־צוֹם קִרְאוּ עֲצָרָה אִסְפוּ זְקֵנִים כֹּל יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ בֵּית יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְזַעֲקוּ אֶל־יְהוָה׃

קַדְּשׁוּ צוֹם. הַזְמִינוּ צוֹם׃

עֲצָרָה. אֲסִיפָה׃

ט״ו אֲהָהּ לַיּוֹם כִּי קָרוֹב יוֹם יְהוָה וּכְשֹׁד מִשַּׁדַּי יָבוֹא׃

אֲהָהּ. לְשׁוֹן גְּנִיחַת יְלָלָה׃

וּכְשׁוֹד. וּכְבַזַּת שׁוֹדְדִים׃

יָבוֹא. מֵאֵת הַמָּקוֹם׃

ט״ז הֲלֹוא נֶגֶד עֵינֵינוּ אֹכֶל נִכְרֶתֶת מִבֵּית אֱלֹהֵינוּ שִׂמְחָה וָגִיל׃

נֶגֶד עֵינֵינוּ. אָנוּ רוֹאִים׃

י״ז עָבְשׁוּ פְרָדוֹת תַּחַת מֶגְרְפֹתֵיהֶם נָשַׁמּוּ אֲצָרוֹת נֶהֶרְסוּ מַמְגֵרוֹת כִּי הוֹבִישׁ דָּגָן׃

עָבְשׁוּ. הֶעֱלוּ חֲלוּדָה וְעִפּוּשׁ בְּלַעַ״ז מוי״ישיר׃

פְּרָדוֹת. תִּרְגֵּם יוֹנָתָן ״גַּרְבֵּי חַמְרָא״׃

מֶגְרְפֹתֵיהֶם. תִּרְגּוּם יוֹנָתָן ״מְגוּפָּתְהוֹן״ מְגוּפַּת כִּסּוּי הֶחָבִיּוֹת׃

נָשַׁמּוּ אוֹצָרוֹת. שֶׁל יַיִן וְשֶׁל שֶׁמֶן׃

מַמְגֵרוֹת. מְגוּרוֹת שֶׁל חִטִּין׃

י״ח מַה־נֶּאְנְחָה בְהֵמָה נָבֹכוּ עֶדְרֵי בָקָר כִּי אֵין מִרְעֶה לָהֶם גַּם־עֶדְרֵי הַצֹּאן נֶאְשָׁמוּ׃

נָבֹכוּ. נִתְעַרְבְּלוּ וְנִסְגְּרוּ וְתָעוּ בַּיְעָרִים וּבַמִּדְבָּרוֹת׃

נֶאְשָׁמוּ. נִתְקַלְקְלוּ בְּאַשְׁמָתָן׃

י״ט אֵלֶיךָ יְהוָה אֶקְרָא כִּי אֵשׁ אָכְלָה נְאוֹת מִדְבָּר וְלַהָבָה לָהֲטָה כָּל־עֲצֵי הַשָּׂדֶה׃

נְאוֹת מִדְבָּר. לְשׁוֹן ׳נָוֶה׳׃

כ׳ גַּם־בַּהֲמוֹת שָׂדֶה תַּעֲרֹג אֵלֶיךָ כִּי יָבְשׁוּ אֲפִיקֵי מָיִם וְאֵשׁ אָכְלָה נְאוֹת הַמִּדְבָּר׃ {ס}

תַּעֲרֹג. תִּצְעַק כַּאֲשֶׁר פָּתַר דּוּנַשׁ עָרַג לְאַיָּלִים נָהַם לִשְׁחָלִים וְגָעָה לַעֲגָלִים וְצָהַל לְסוּסִים צִפְצוּף לְעוֹפוֹת וְנָבַח לִכְלָבִים׃

פרק ב׳

א׳ תִּקְעוּ שׁוֹפָר בְּצִיּוֹן וְהָרִיעוּ בְּהַר קָדְשִׁי יִרְגְּזוּ כֹּל יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ כִּי־בָא יוֹם־יְהוָה כִּי קָרוֹב׃

תִּקְעוּ שׁוֹפָר. לְהַשְׁמִיעָם שֶׁיְּשׁוּבוּ בִּתְשׁוּבָה בְּטֶרֶם תְּבוֹאָתָם הָרָעָה הַזֹּאת׃

יוֹם ה׳. מַה שֶּׁאָמַרְנוּ לְמַעְלָה׃

ב׳ יוֹם חֹשֶׁךְ וַאֲפֵלָה יוֹם עָנָן וַעֲרָפֶל כְּשַׁחַר פָּרֻשׂ עַל־הֶהָרִים עָם רַב וְעָצוּם כָּמֹהוּ לֹא נִהְיָה מִן־הָעוֹלָם וְאַחֲרָיו לֹא יוֹסֵף עַד־שְׁנֵי דּוֹר וָדוֹר׃

כְּשַׁחַר פָּרֻשׂ עַל הֶהָרִים. הָאֲרֻבָּה וְהַגָּזָם נִפְרָשִׂים עַל הֶהָרִים כְּשַׁחַר הַנִּפְרָשׂ בְּכָל הָעוֹלָם׃

כָּמֹהוּ לֹא נִהְיָה מִן הָעוֹלָם. לְבוֹא כָּל הַמִּינִים הַלָּלוּ זֶה אַחַר זֶה, אֲבָל מִין אַרְבֶּה לְבַדּוֹ לֹא הָיָה כְּמוֹ אוֹתוֹ שֶׁל מִצְרַיִם שֶׁנֶּאֱמַר "וְאַחֲרָיו לֹא יִהְיֶה כֵּן" (שמות י:יד):

ג׳ לְפָנָיו אֵכְלָה אֵשׁ וְאַחֲרָיו תְּלַהֵט לֶהָבָה כְּגַן־עֵדֶן הָאָרֶץ לְפָנָיו וְאַחֲרָיו מִדְבַּר שְׁמָמָה וְגַם־פְּלֵיטָה לֹא־הָיְתָה לוֹ׃

לְפָנָיו אָכְלָה אֵשׁ. מַשְׁחִיתִים אֶת הַכֹּל כְּאִלּוּ אֵשׁ אוֹכֶלֶת לִפְנֵיהֶם וְלֶהָבָה מְלַהֶטֶת אַחֲרֵיהֶם׃

כְּגַן עֵדֶן. הָיְתָה הָאָרֶץ לִפְנֵי בוֹאוֹ וְאַחַר שֶׁיֵּלֵךְ הִנִּיחַ אֶת הָאָרֶץ כְּמִדְבַּר שְׁמָמָה׃

ד׳ כְּמַרְאֵה סוּסִים מַרְאֵהוּ וּכְפָרָשִׁים כֵּן יְרוּצוּן׃

כְּמַרְאֵה סוּסִים מַרְאֵהוּ. בִּמְרוּצָתוֹ׃

ה׳ כְּקוֹל מַרְכָּבוֹת עַל־רָאשֵׁי הֶהָרִים יְרַקֵּדוּן כְּקוֹל לַהַב אֵשׁ אֹכְלָה קֶשׁ כְּעַם עָצוּם עֲרוּךְ מִלְחָמָה׃

כְּקוֹל לַהַב. הָאוֹכֶלֶת קֶשׁ מַשְׁמַעַת קוֹל׃

עֲרוּךְ מִלְחָמָה. לְפִי שֶׁהוּא דָּבוּק נָקוּד חָטַף סְגוֹל׃

ו׳ מִפָּנָיו יָחִילוּ עַמִּים כָּל־פָּנִים קִבְּצוּ פָּארוּר׃

קִבְּצוּ פָּארוּר. שֶׁחֲרוּת כַּקְּדָרָה כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר "וּבִשְּׁלוּ בַּפָּארוּר" (במדבר יא:ח). וְאָלֶף הַכְּתוּבָה יְתֵרָה הִיא וְאֵינָהּ נִקְרֵאת׃

ז׳ כְּגִבּוֹרִים יָרֻצוּן כְּאַנְשֵׁי מִלְחָמָה יַעֲלוּ חוֹמָה וְאִישׁ בִּדְרָכָיו יֵלֵכוּן וְלֹא יְעַבְּטוּן אָרְחוֹתָם׃

וְלֹא יְעַבְּטוּן. אֵין לוֹ דִּמְיוֹן וּפִתְרוֹנוֹ לְפִי עִנְיָנוֹ לֹא יְעַקֵּלוּן׃

ח׳ וְאִישׁ אָחִיו לֹא יִדְחָקוּן גֶּבֶר בִּמְסִלָּתוֹ יֵלֵכוּן וּבְעַד הַשֶּׁלַח יִפְּלוּ לֹא יִבְצָעוּ׃

וּבְעַד הַשֶּׁלַח. כְּמוֹ בְּעַד הַחַלּוֹנִים עַל פְּנֵי כְּלֵי זַיִן יִפְּלוּ וְיִחָנוּ׃

וְלֹא יִבְצָעוּ. וְלֹא יְקַבְּלוּן מָמוֹן. וְיוֹנָתָן פָּתַר בּוֹ לְשׁוֹן 'שְׁלִיחוּת' בִּשְׁבִיל שְׁלִיחוּת שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַפִּילִין עַצְמָן וּבֶצַע כֶּסֶף לֹא לָקָחוּ׃

ט׳ בָּעִיר יָשֹׁקּוּ בָּחוֹמָה יְרֻצוּן בַּבָּתִּים יַעֲלוּ בְּעַד הַחַלּוֹנִים יָבֹאוּ כַּגַּנָּב׃

בָּעִיר יָשֹׁקּוּ. לְשׁוֹן הַשְׁמָעַת קוֹל כְּמוֹ "כְּמַשַּׁק גְּבִים" (ישעיהו לג:ד) "הַב שׁוֹקֵק" (משלי כח) "מִמְשַׁק חָרוּל" (צפניה ב:ט). וְיוֹנָתָן תִּרְגֵּם לְשׁוֹן 'נְשֵׁק' "מְזַדְּיְנִין"׃

י׳ לְפָנָיו רָגְזָה אֶרֶץ רָעֲשׁוּ שָׁמַיִם שֶׁמֶשׁ וְיָרֵחַ קָדָרוּ וְכוֹכָבִים אָסְפוּ נָגְהָם׃

רָעֲשׁוּ שָׁמָיִם. בִּשְׁבִיל פְּרָעָנוּת הַבָּאָה עַל יִשְׂרָאֵל רוֹגְזִים וְרוֹעֲשִׁים׃

אָסְפוּ נָגְהָם. הִכְנִיסוּ אוֹרָן׃

י״א וַיהוָה נָתַן קוֹלוֹ לִפְנֵי חֵילוֹ כִּי רַב מְאֹד מַחֲנֵהוּ כִּי עָצוּם עֹשֵׂה דְבָרוֹ כִּי־גָדוֹל יוֹם־יְהוָה וְנוֹרָא מְאֹד וּמִי יְכִילֶנּוּ׃

וַה׳ נָתַן. עֲלֵיהֶם קוֹלוֹ בְּמַאֲמַר נְבִיאָיו לִפְנֵי שָׁלְחוֹ בָּהֶם אֶת חֵילוֹ זֶה׃

כִּי רַב מְאֹד מַחֲנֵהוּ. אֲשֶׁר יִשְׁלַח בָּכֶם אִם לֹא תְּשִׁיבוּן׃

י״ב וְגַם־עַתָּה נְאֻם־יְהוָה שֻׁבוּ עָדַי בְּכָל־לְבַבְכֶם וּבְצוֹם וּבִבְכִי וּבְמִסְפֵּד׃

י״ג וְקִרְעוּ לְבַבְכֶם וְאַל־בִּגְדֵיכֶם וְשׁוּבוּ אֶל־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם כִּי־חַנּוּן וְרַחוּם הוּא אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב־חֶסֶד וְנִחָם עַל־הָרָעָה׃

וְאַל בִּגְדֵיכֶם. כִּי אֵינִי חָשׁ לִקְרִיעַת בִּגְדֵיכֶם. דָּבָר אַחֵר קִרְעוּ לְבַבְכֶם וְאַל תִּצְטָרְכוּ לִקְרֹעַ בִּגְדֵיכֶם מֵחֲמַת אֵבֶל׃

וְנִחָם עַל הָרָעָה. נֶהְפַּךְ לְמַחֲשָׁבָה אַחֶרֶת׃

י״ד מִי יוֹדֵעַ יָשׁוּב וְנִחַם וְהִשְׁאִיר אַחֲרָיו בְּרָכָה מִנְחָה וָנֶסֶךְ לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃ {פ}

מִי יוֹדֵעַ. שֶׁיֵּשׁ בּוֹ עָוֹן יָשׁוּב וְנִחָם׃

וְהִשְׁאִיר. הֶחָסִיל וְהַגָּזָם אַחֲרָיו בְּרָכָה עַל יְדֵי הַתְּשׁוּבָה תָּבֹא בְּרָכָה בַּפֵּרוֹת׃

ט״ו תִּקְעוּ שׁוֹפָר בְּצִיּוֹן קַדְּשׁוּ־צוֹם קִרְאוּ עֲצָרָה׃

ט״ז אִסְפוּ־עָם קַדְּשׁוּ קָהָל קִבְצוּ זְקֵנִים אִסְפוּ עוֹלָלִים וְינְקֵי שָׁדָיִם יֵצֵא חָתָן מֵחֻדָּרוֹ וְכַלָּה מֵחֻפָּתָהּ׃

קִבְצוּ זְקֵנִים. מִמִּשְׁקָלוֹת ״שְׁלַח קֵבֶץ אֵלַי״ (מלכים א יח:יט) לְשׁוֹן רָפֵי וְקַל׃

י״ז בֵּין הָאוּלָם וְלַמִּזְבֵּחַ יִבְכּוּ הַכֹּהֲנִים מְשָׁרְתֵי יְהוָה וְיֹאמְרוּ חוּסָה יְהוָה עַל־עַמֶּךָ וְאַל־תִּתֵּן נַחֲלָתְךָ לְחֶרְפָּה לִמְשָׁל־בָּם גּוֹיִם לָמָּה יֹאמְרוּ בָעַמִּים אַיֵּה אֱלֹהֵיהֶם׃

לְחֶרְפָּה. לִגְדוּפִין׃

לִמְשָׁל בָּם גּוֹיִם. לְשׁוֹן מָשָׁל וּשְׁנִינָה׃

י״ח וַיְקַנֵּא יְהוָה לְאַרְצוֹ וַיַּחְמֹל עַל־עַמּוֹ׃

וַיְקַנֵּא ה׳ לְאַרְצוֹ. לְשׁוֹן ״הַמְקַנֵּא אַתָּה לִי״ (במדבר יא:כט) נִכְנְסָה בְּלִבּוֹ צָרָתָהּ וְנִלְחַם בְּמִלְחַמְתָּהּ וְנִתְעַסֵּק בְּצָרְכֶיהָ. וְרַבּוֹתֵינוּ פֵּרְשׁוּ לְשׁוֹן ׳הַתְרָאָה׳, הִתְרָה בַּגּוֹבַאי עַל עִסְקֵי אַרְצוֹ׃

י״ט וַיַּעַן יְהוָה וַיֹּאמֶר לְעַמּוֹ הִנְנִי שֹׁלֵחַ לָכֶם אֶת־הַדָּגָן וְהַתִּירוֹשׁ וְהַיִּצְהָר וּשְׂבַעְתֶּם אֹתוֹ וְלֹא־אֶתֵּן אֶתְכֶם עוֹד חֶרְפָּה בַּגּוֹיִם׃

חֶרְפָּה. גִּדּוּף שֶׁיִּקְרְאוּ אֶתְכֶם סַמְרֵי לֶחֶם׃

כ׳ וְאֶת־הַצְּפוֹנִי אַרְחִיק מֵעֲלֵיכֶם וְהִדַּחְתִּיו אֶל־אֶרֶץ צִיָּה וּשְׁמָמָה אֶת־פָּנָיו אֶל־הַיָּם הַקַּדְמֹנִי וְסֹפוֹ אֶל־הַיָּם הָאַחֲרוֹן וְעָלָה בָאְשׁוֹ וְתַעַל צַחֲנָתוֹ כִּי הִגְדִּיל לַעֲשׂוֹת׃

וְאֶת הַצְּפוֹנִי. יֵשׁ לְפוֹתְרוֹ עַל חֵיל הָאַרְבֶּה וְעָלָיו נוֹפֵל לְשׁוֹן הַדַּחְתִּיו אֶל אֶרֶץ צִיָּה וּשְׁמָמָה. דָּבָר אַחֵר הָעָם הַבָּא מִצָּפוֹן מַלְכֵי אַשּׁוּר וְרַבּוֹתֵינוּ אוֹמְרִים זֶה יֵצֶר הָרָע שֶׁצָּפוּן בְּלִבָּנוּ שֶׁל אָדָם׃

הַקַּדְמֹנִי. הַמְּזֻרָחִי. וְרַבּוֹתֵינוּ שֶׁפֵּרְשׁוּ בְּיֵצֶר הָרָע דָּרְשׁוּ שְׁנֵי הַיָּמִים הַלָּלוּ בְּמִקְדָּשׁ רִאשׁוֹן וּבְמִקְדָּשׁ שֵׁנִי וְכֵן פֵּרְשׁוּהוּ עַל אֲשֶׁר שָׁם פָּנָיו בְּמִקְדָּשׁ רִאשׁוֹן וְשֵׁנִי וְהֶחֱרִיבָם. וּלְפִי הַתַּרְגּוּם שֶׁפֵּרְשׁוּ עַל חֵיל מֶלֶךְ אַשּׁוּר צָרִיךְ לוֹמַר פָּנָיו (אֶל) הַיָּם הַקַּדְמוֹנִי מִקְצָת חֵילוֹ אֶשְׁלַח לְמִזְרָח וּמִקְצָתוֹ לְמַעֲרָב׃

צַחֲנָתוֹ. בָּאְשׁוֹ יוֹרֶה עָלָיו שֶׁהוּא לְשׁוֹן זֹהַם וְטִנּוּף׃

כִּי הִגְדִּיל לַעֲשׂוֹת. רָאָה שֶׁפָּשַׁט יָדוֹ בַּגְּדוֹלִים׃

כ״א אַל־תִּירְאִי אֲדָמָה גִּילִי וּשְׂמָחִי כִּי־הִגְדִּיל יְהוָה לַעֲשׂוֹת׃

אַל תִּירְאִי אֲדָמָה. אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אִם תָּשׁוּבִי בִּתְשׁוּבָה׃

כ״ב אַל־תִּירְאוּ בַּהֲמוֹת שָׂדָי כִּי דָשְׁאוּ נְאוֹת מִדְבָּר כִּי־עֵץ נָשָׂא פִרְיוֹ תְּאֵנָה וָגֶפֶן נָתְנוּ חֵילָם׃

כ״ג וּבְנֵי צִיּוֹן גִּילוּ וְשִׂמְחוּ בַּיהוָה אֱלֹהֵיכֶם כִּי־נָתַן לָכֶם אֶת־הַמּוֹרֶה לִצְדָקָה וַיּוֹרֶד לָכֶם גֶּשֶׁם מוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ בָּרִאשׁוֹן׃

אֶת הַמּוֹרֶה. אֶת נְבִיאֵיכֶם הַמּוֹרִים אֶתְכֶם לָשׁוּב אֲלֵי כְּדֵי לְצַדֵּק אֶתְכֶם׃

מוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ. כְּמוֹ ״יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ״ (דברים יא:יד)׃

בָּרִאשׁוֹן. בְּנִיסָן וְאַף עַל פִּי שֶׁהַיּוֹרֶה הִיא רְבִיעָה רִאשׁוֹנָה הַיּוֹרֶדֶת עַל הַזֶּרַע וְהוּא בְּמַרְחֶשְׁוָן, אוֹתָהּ שָׁנָה בְּנִיסָן זָרְעוּ כְּמוֹ שֶׁמְּפֹרָשׁ בְּמַסֶּכֶת תַּעֲנִית שְׁגִדְלָה הַתְּבוּאָה בְּאֶחָד עָשָׂר יוֹם׃

כ״ד וּמָלְאוּ הַגְּרָנוֹת בָּר וְהֵשִׁיקוּ הַיְקָבִים תִּירוֹשׁ וְיִצְהָר׃

> **וְהֵשִׁיקוּ.** לְשׁוֹן הַשְׁמָעַת קוֹל כְּשֶׁהַקְּלוּחַ יוֹרֵד מִן הַגַּת אֶל תּוֹךְ הַיֶּקֶב וְהוּא הַבּוֹר שֶׁלִּפְנֵי הַגַּת׃

כ״ה וְשִׁלַּמְתִּי לָכֶם אֶת־הַשָּׁנִים אֲשֶׁר אָכַל הָאַרְבֶּה הַיֶּלֶק וְהֶחָסִיל וְהַגָּזָם חֵילִי הַגָּדוֹל אֲשֶׁר שִׁלַּחְתִּי בָּכֶם׃

כ״ו וַאֲכַלְתֶּם אָכוֹל וְשָׂבוֹעַ וְהִלַּלְתֶּם אֶת־שֵׁם יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר־עָשָׂה עִמָּכֶם לְהַפְלִיא וְלֹא־יֵבֹשׁוּ עַמִּי לְעוֹלָם׃

כ״ז וִידַעְתֶּם כִּי בְקֶרֶב יִשְׂרָאֵל אָנִי וַאֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְאֵין עוֹד וְלֹא־יֵבֹשׁוּ עַמִּי לְעוֹלָם׃ {פ}

פרק ג׳

א׳ וְהָיָה אַחֲרֵי־כֵן אֶשְׁפּוֹךְ אֶת־רוּחִי עַל־כָּל־בָּשָׂר וְנִבְּאוּ בְּנֵיכֶם וּבְנוֹתֵיכֶם זְקֵנֵיכֶם חֲלֹמוֹת יַחֲלֹמוֹת בַּחוּרֵיכֶם חָזְיֹנוֹת יִרְאוּ׃

> **וְהָיָה אַחֲרֵי כֵן.** לְעָתִיד לָבֹא׃
>
> **עַל כָּל בָּשָׂר.** עַל מִי שֶׁנַּעֲשָׂה לִבּוֹ רַךְ כַּבָּשָׂר הַגְּמַת ״וְנָתַתִּי לָכֶם לֵב בָּשָׂר״ (יחזקאל לו׳:כו)׃

ב׳ וְגַם עַל־הָעֲבָדִים וְעַל־הַשְּׁפָחוֹת בַּיָּמִים הָהֵמָּה אֶשְׁפּוֹךְ אֶת־רוּחִי׃

ג׳ וְנָתַתִּי מוֹפְתִים בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ דָּם וָאֵשׁ וְתִימְרוֹת עָשָׁן׃

> **וְתִמְרוֹת עָשָׁן.** זִקִּיפוּת מַעֲלֵה עָשָׁן בְּגֹבַהּ׃

ד׳ הַשֶּׁמֶשׁ יֵהָפֵךְ לְחֹשֶׁךְ וְהַיָּרֵחַ לְדָם לִפְנֵי בּוֹא יוֹם יְהוָה הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא׃

> **יֵהָפֵךְ לְחֹשֶׁךְ.** לְבַיֵּשׁ אֶת הַמִּשְׁתַּחֲוִים לַחַמָּה׃

ה׳ וְהָיָה כֹּל אֲשֶׁר־יִקְרָא בְּשֵׁם יְהוָה יִמָּלֵט כִּי בְהַר־צִיּוֹן וּבִירוּשָׁלַם תִּהְיֶה פְלֵיטָה כַּאֲשֶׁר אָמַר יְהוָה וּבַשְּׂרִידִים אֲשֶׁר יְהוָה קֹרֵא׃

> **וְהָיָה כָּל אֲשֶׁר יִקְרָא וְגוֹ׳ כַּאֲשֶׁר אָמַר.** וְהֵיכָן אָמַר ״וְרָאוּ כָּל עַמֵּי הָאָרֶץ כִּי שֵׁם ה׳ נִקְרָא עָלֶיךָ״ (דברים כח׳:י)׃
>
> **וּבַשְּׂרִידִים.** בַּשְּׁאֵרִית אֲשֶׁר יוֹתִיר׃
>
> **אֲשֶׁר ה׳ קוֹרֵא.** לְשׁוֹן קְרוּאִים לִסְעוּדָה אוֹ לַעֲבוֹדַת הַמֶּלֶךְ לְשׁוֹן ׳הַזְמָנָה׳׃

פרק ד׳

א׳ כִּי הִנֵּה בַּיָּמִים הָהֵמָּה וּבָעֵת הַהִיא אֲשֶׁר (אשוב) [אָשִׁיב] אֶת־שִׁבוּת יְהוּדָה וִירוּשָׁלִָם׃

ב׳ וְקִבַּצְתִּי אֶת־כָּל־הַגּוֹיִם וְהוֹרַדְתִּים אֶל־עֵמֶק יְהוֹשָׁפָט וְנִשְׁפַּטְתִּי אִתָּם שָׁם עַל־עַמִּי וְנַחֲלָתִי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר פִּזְּרוּ בַגּוֹיִם וְאֶת־אַרְצִי חָלָקוּ׃

> **אֶל עֵמֶק יְהוֹשָׁפָט.** אֵרֵד עִמָּם בְּעֹמֶק הַדִּין, יְהוֹשָׁפָט מִשְׁפָּטִי יָהּ׃

ג׳ וְאֶל־עַמִּי יַדּוּ גוֹרָל וַיִּתְּנוּ הַיֶּלֶד בַּזּוֹנָה וְהַיַּלְדָּה מָכְרוּ בַיַּיִן וַיִּשְׁתּוּ׃

> **יַדּוּ גוֹרָל.** כְּמוֹ ״וַיַּדּוּ אֶבֶן בִּי״ (איכה ג׳:נג)׃

ד׳ וְגַם מָה־אַתֶּם לִי צֹר וְצִידוֹן וְכֹל גְּלִילוֹת פְּלֶשֶׁת הֲגְמוּל אַתֶּם מְשַׁלְּמִים עָלָי וְאִם־גֹּמְלִים אַתֶּם עָלַי קַל מְהֵרָה אָשִׁיב גְּמֻלְכֶם בְּרֹאשְׁכֶם׃

> **הֲגְמוּל אַתֶּם מְשַׁלְּמִים.** זֶהוּ הַגְּמוּל שֶׁנָּתַן שְׁלֹמֹה לְחִירָם מֶלֶךְ צוֹר עֶשְׂרִים עִיר (מלכים א ט)׃
>
> **קַל מְהֵרָה.** לְשׁוֹן ׳זְרִיזוּת׳׃

ה׳ אֲשֶׁר־כַּסְפִּי וּזְהָבִי לְקַחְתֶּם וּמַחֲמַדַּי֙ הַטֹּבִ֔ים הֲבֵאתֶ֖ם לְהֵיכְלֵיכֶֽם׃

ו׳ וּבְנֵ֣י יְהוּדָ֣ה וּבְנֵ֣י יְרוּשָׁלַ֗͏ִם מְכַרְתֶּם֙ לִבְנֵ֣י הַיְוָנִ֔ים לְמַ֥עַן הַרְחִיקָ֖ם מֵעַ֥ל גְּבוּלָֽם׃

ז׳ הִנְנִ֞י מְעִירָ֣ם מִן־הַמָּק֗וֹם אֲשֶׁר־מְכַרְתֶּ֤ם אֹתָם֙ שָׁ֔מָּה וַהֲשִׁבֹתִ֥י גְמֻלְכֶ֖ם בְּרֹאשְׁכֶֽם׃

ח׳ וּמָכַרְתִּ֞י אֶת־בְּנֵיכֶ֣ם וְאֶת־בְּנוֹתֵיכֶ֗ם בְּיַד֙ בְּנֵ֣י יְהוּדָ֔ה וּמְכָר֥וּם לִשְׁבָאִ֖ים אֶל־גּ֣וֹי רָח֑וֹק כִּ֥י יְהוָ֖ה דִּבֶּ֥ר׃ {פ}

לִשְׁבָאִים וְגו׳. לִבְנֵי שְׁבָא׃

כִּי ה׳ דִּבֶּר. וְהֵיכָן דִּבֶּר ״עֶבֶד עֲבָדִים יִהְיֶה לְאֶחָיו״ (בראשית ט׳:כה) כֵּן מְפֹרָשׁ בְּמְכִילְתִין׃

ט׳ קִרְא֣וּ זֹ֔את בַּגּוֹיִ֖ם קַדְּשׁ֣וּ מִלְחָמָ֑ה הָעִ֙ירוּ֙ הַגִּבּוֹרִ֔ים יִגְּשׁ֖וּ יַעֲל֥וּ כֹ֖ל אַנְשֵׁ֥י הַמִּלְחָמָֽה׃

קַדְּשׁוּ מִלְחָמָה. אִם תּוּכְלוּן אַתֶּם לְהִלָּחֵם כְּנֶגְדִּי׃

י׳ כַּתְּת֣וּ אִתֵּיכֶם֮ לַחֲרָב֒וֹת וּמַזְמְרֹתֵיכֶם֙ לְרֹמָחִ֔ים הַחַלָּ֖שׁ יֹאמַ֥ר גִּבּ֖וֹר אָֽנִי׃

אִתֵּיכֶם. קלטר״ש בְּלַעַ״ז׃

וּמַזְמְרוֹתֵיכֶם. שרפש״א בְּלַעַ״ז׃

י״א עוּשׁ֣וּ וָבֹ֔אוּ כָּל־הַגּוֹיִ֖ם מִסָּבִ֑יב וְנִקְבְּצ֣וּ שָׁ֔מָּה הָנְחֵ֥ת יְהוָ֖ה גִּבּוֹרֶֽיךָ׃

עוּשׁוּ. כְּמוֹ ׳חוּשׁוּ׳ כָּךְ חִבְּרוּ מְנַחֵם. וְיוֹנָתָן תִּרְגֵּם ״יִתְכַּנְּשׁוּן״, וְאוֹמֵר אֲנִי שֶׁהוּא לְשׁוֹן ׳עֻשֶּׁת בַּרְזֶל׳ הַמְכֻנֶּה יַחַד מש״א בְּלַעַ״ז וְאֵין תֵּי״ו בּוֹ יְסוֹד׃

שָׁמָּה הָנְחֵת ה׳ גִּבּוֹרֶיךָ. שָׁם בְּקֶרְבַּת עֵמֶק יְהוֹשָׁפָט יִשְׁבּוֹר גְּבוּרָתְכֶם כֵּן תִּרְגֵּם יוֹנָתָן. וְאֵינִי יוֹדֵעַ אִם לְשׁוֹן אֲרַמִּי הוֹרָדָה אוֹ לְשׁוֹן חֲתַת וְהַנּוּ״ן בּוֹ נוֹפֶל כְּמוֹ (דניאל ב׳:כה) ״הַנְעֵל לְדָנִיֵּאל״ מַלְכָּא״, שֶׁאֵין בּוֹ אוֹת שֹׁרֶשׁ אֶלָּא עַל׃

י״ב יֵעֹ֙רוּ֙ וְיַֽעֲל֣וּ הַגּוֹיִ֔ם אֶל־עֵ֖מֶק יְהוֹשָׁפָ֑ט כִּ֣י שָׁ֤ם אֵשֵׁב֙ לִשְׁפֹּ֔ט אֶת־כָּל־הַגּוֹיִ֖ם מִסָּבִֽיב׃

י״ג שִׁלְח֣וּ מַגָּ֔ל כִּ֥י בָשַׁ֖ל קָצִ֑יר בֹּ֣אוּ רְד֔וּ כִּי־מָלְאָ֥ה גַּ֖ת הֵשִׁ֣יקוּ הַיְקָבִ֑ים כִּ֥י רַבָּ֖ה רָעָתָֽם׃

שִׁלְחוּ מַגָּל וְגו׳. שִׁלְחוּ חֲרָבוֹת אוֹתָם הַהוֹלְכִים בִּשְׁלִיחוּתִי לְחַבֵּל אֶת אוֹיְבֵי ה׳׃

כִּי בָשַׁל קָצִיר. כְּלוֹמַר כִּי הִגִּיעַ עִתָּם וְדִמָּה הַדָּבָר לְקָצִיר שֶׁקּוֹצְרִים אוֹתוֹ בְּמַגָּלוֹת כְּשֶׁגָּמַר בִּשּׁוּלוֹ׃

בֹּאוּ רְדוּ כִּי מָלְאָה גַת. מִן הָעֲנָבִים בֹּאוּ וְדִרְכוּ אוֹתָם כְּלוֹמַר נִתְמַלְּא סְאַת עֲוֹנָם. **רְדוּ** לְשׁוֹן כְּבִישָׁה וְרִדְיוּ כְּמוֹ ״וּרְדוּ בִּדְגַת הַיָּם״ (בראשית א׳:כח)׃

הֵשִׁיקוּ הַיְקָבִים. קוֹל קְלוּחֵי הַיְקָבִים הַיּוֹרֵד תּוֹךְ הַבּוֹר שֶׁלְּפָנֵי הַגִּתּוֹת נִשְׁמָע׃

י״ד הֲמוֹנִ֣ים הֲמוֹנִ֔ים בְּעֵ֖מֶק הֶחָרֻ֑ץ כִּֽי־קָר֥וֹב י֖וֹם יְהוָ֥ה בְּעֵ֖מֶק הֶחָרֽוּץ׃

בְּעֵמֶק הֶחָרוּץ. שֶׁשָּׁם חָרוּץ שֶׁהַמִּשְׁפָּט אֱמֶת וְכֵן תִּרְגֵּם יוֹנָתָן ״מֵישַׁר פְּלוּג דִּינָא״׃

ט״ו שֶׁ֣מֶשׁ וְיָרֵ֔חַ קָדָ֖רוּ וְכוֹכָבִ֑ים אָסְפ֖וּ נִגְהָֽם׃

אָסְפוּ נִגְהָם. הִכְנִיסוּ אוֹרָם׃

ט״ז וַיהוָ֞ה מִצִּיּ֣וֹן יִשְׁאָ֗ג וּמִירוּשָׁלַ֙͏ִם֙ יִתֵּ֣ן קוֹל֔וֹ וְרָעֲשׁ֥וּ שָׁמַ֖יִם וָאָ֑רֶץ וַיהוָ֤ה מַחֲסֶה֙ לְעַמּ֔וֹ וּמָעוֹז֙ לִבְנֵ֣י יִשְׂרָאֵֽל׃

מִצִּיּוֹן יִשְׁאָג. מִפֶּה שֶׁעָשׂוּ לְצִיּוֹן׃

וְרָעֲשׁוּ שָׁמַיִם וָאָרֶץ. יִפְרַע מִשָּׂרִים שֶׁל מַעְלָה (שָׂרֵי הַכַּשְׁדִּים) וְאַחַר כָּךְ מִן (הַכַּשְׁדִּים)׃

מַחֲסֶה. לְשׁוֹן ׳כִּסּוּי׳, וּבְלַעַ״ז אבריאי״ל׃

י״ז וִידַעְתֶּ֣ם כִּֽי־אֲנִ֣י יְהוָ֣ה אֱלֹהֵיכֶ֗ם שֹׁכֵן֙ בְּצִיּ֣וֹן הַר־קָדְשִׁ֔י וְהָיְתָ֥ה יְרוּשָׁלַ֖͏ִם קֹ֣דֶשׁ וְזָרִ֑ים לֹֽא־יַעַבְר֥וּ בָ֖הּ עֽוֹד׃ {ס}

י״ח וְהָיָה֙ בַּיּ֣וֹם הַה֔וּא יִשְׁפְּוּ֙ הֶהָרִ֣ים עָסִ֔יס וְהַגְּבָעוֹת֙ תֵּלַ֣כְנָה חָלָ֔ב וְכָל־אַפִּיקֵ֖י יְהוּדָ֣ה יֵלַכוּ֙ מַ֔יִם וּמַעְיַ֣ן מִבֵּ֔ית יְהוָ֖ה יֵצֵ֑א וְהִשְׁקָ֖ה אֶת־נַ֥חַל הַשִּׁטִּֽים׃

אַפִּיקֵי. מְקוֹם מוֹצָא מַיִם׃

וְהִשְׁקָה אֶת נַחַל הַשִּׁטִּים. כְּמַשְׁמָעוֹ ״וּמַשְׁקֵ֥ יָת מֵישַׁר שִׁטִּים״. וּמְתַרְגְּמִינַן יְכַפֵּר עַל עָוֹן פְּעוֹר (עיין זכריה יד)׃

י״ט מִצְרַ֤יִם֙ לְשְׁמָמָ֣ה תִֽהְיֶ֔ה וֶאֱד֖וֹם לְמִדְבַּ֣ר שְׁמָמָ֑ה תִּֽהְיֶ֔ה מֵחֲמַ֥ס בְּנֵֽי־יְהוּדָ֖ה אֲשֶׁר־שָׁפְכ֥וּ דָם־נָקִ֖יא בְּאַרְצָֽם׃

מִצְרַיִם וְגוֹ׳. סְמָכָן זֶה לָזֶה לְפַרְעָנִיּוֹת אַתָּה מוֹצֵא שֶׁאֱלוּלֵי מִצְרִים לֹא הָיְתָה אֱדוֹם שְׁנֶאֱמַר (מלכים א יא:טז) ״כִּי שֵׁשֶׁת חֳדָשִׁים יָשַׁב יוֹאָב עַד הַכְרִית כָּל זָכָר בֶּאֱדוֹם״ וּכְתִיב (שם יז-כא) ״וַיִּבְרַח אֲדַד הוּא וַאֲנָשִׁים אֲדֹמִיִּים וַיִּמְצָא חֲדַד חֵן בְּעֵינֵי פַּרְעֹה וְגוֹמֵר וַחֲדַד שָׁמַע כִּי שָׁכַב דָּוִד עִם אֲבוֹתָיו וְגוֹמֵר״ וּבָאַחֲרוֹנָה ״וַיְהִי לְשָׂטָן לִשְׁלֹמֹה״ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֲנִי אֲכַלֶּה זוֹ וָזוֹ׃

מֵחֲמַס בְּנֵי יְהוּדָה. בִּשְׁבִיל חָמָס שֶׁעָשׂוּ עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת לִבְנֵי יְהוּדָה אֲשֶׁר שָׁפְכוּ אֶת דָּמָם׃

כ׳ וִיהוּדָ֥ה לְעוֹלָ֖ם תֵּשֵׁ֑ב וִירוּשָׁלַ֖͏ִם לְדֹ֥ר וָדֹֽר׃

כ״א וְנִקֵּיתִ֥י דָמָ֖ם לֹא־נִקֵּ֑יתִי וַיהוָ֖ה שֹׁכֵ֥ן בְּצִיּֽוֹן׃

וְנִקֵּיתִי דָמָם לֹא נִקֵּיתִי. וְאַף אִם אֲנַקֶּה אוֹתָם מִשְּׁאָר עֲבֵירוֹת שֶׁבִּידָם וּמֵרָעוֹת שֶׁעָשׂוּ לִי, דָּמָם שֶׁל בְּנֵי יְהוּדָה לֹא אֲנַקֶּה מֵהֶם. אֵימָתַי תִּהְיֶה זֹאת, בִּזְמַן שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שׁוֹכֵן בְּצִיּוֹן׃